

Årsrapport 2023

HD-gruppen

Diarienummer ÅM2024-845
Rättsavdelningen
Mars 2024

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
2	Sammanfattning.....	6
3	HD-avgöranden 2023	7
3.1	Bevisvärdering i brottmål	7
3.1.1	”Mordet vid busshållplatsen” (I) och ”Årsta torg” (II).....	7
3.2	Medverkansansvar	8
3.2.1	”Chauffören och rånförsöket”	8
3.2.2	”Medhjälparen i Linanäs”	8
3.3	Yttrande- och demonstrationsfrihet.....	9
3.3.1	”Demonstranten som stannade kvar”	9
3.3.2	”Anförandet i fullmäktige”	9
3.3.3	”Interpellationsdebatten”	10
3.4	Vapenbrott	10
3.4.1	”Vapenattrappen”	10
3.4.2	”Luftrevolvern”	11
3.5	God advokatsed och penningtvättsbrott	11
3.5.1	”Advokatens överföringar”	11
3.6	Olovlig körning med A-traktor	12
3.6.1	”A-traktorn som ändrats”	12
3.7	Knivförbudslagen	12
3.7.1	”Multiverktyget”	12
3.8	Tvångsmedel.....	13
3.8.1	”Den okända lagringsplatsen”	13
3.8.2	”Strängnäs Resecentrum”	13
3.8.3	”Guldänken”	13
3.8.4	”Förverkandebeslaget av bilen”	14
3.9	Jurisdiktion	15
3.9.1	”Den avklippta fotbojan”	15
3.9.2	”Den okända lagringsplatsen”	15
3.10	Materiell processledning	15
3.10.1	”Snippamålet” (avgörandet ej namngivet).....	15
3.11	Samma eller annan gärning	16
3.11.1	”Promessas bokföring”	16

3.11.2	"Mordet i hissen" (I) och "Överskotts påståendet om skytten" (II)	16
3.11.3	Beslut i plenum om att pröva verkställt (desert) beslut.	17
3.11.4	Huvudförhandling om mord i den tilltalades utelämnande ...	18
3.12	Näringsförbud	18
3.12.1	"Städbolagen"	18
3.12.2	"Det avbrutna näringsförbudet"	19
3.13	Rubricering och straffvärde	19
3.13.1	"Fruktkniven"	19
3.13.2	"Påskupploppet i Örebro"	20
3.14	Påföljdsfrågor	20
3.14.1	"Glassplittret i väskan"	20
3.14.2	"Den verkställda skyddstillsynen II"	21
3.14.3	"Den positiva utvecklingen"	21
3.14.4	"Den ingripande behandlingsplanen"	21
3.14.5	"Ungdomsövervakning och frihetsberövande"	22
3.14.6	"Fentanylstölden"	22
4	HD-avgöranden januari–8 mars 2024	23
4.1	Orsakssamband inom straffrätten (mord)	23
4.1.1	"Dödsorsaken"	23
4.2	Våldtäkt	23
4.2.1	Frivillighetsrekvisitet (domen ej namngiven)	23
4.3	Tvångsmedel	24
4.3.1	"Villkorad häktning"	24
4.4	Utvisning av EES-medborare och retroaktivitetsförbud vid grov kvinnofridskränkning	24
4.4.1	"Kvinnofridskränkningen och straffskärpningen"	24
4.5	Samma eller annan gärning	25
4.5.1	"Misshandeln vid parkeringsplatsen"	25
4.6	Rubricering och straffvärde	26
4.6.1	"Pianobäraren"	26
4.7	Påföljdsfrågor	26
4.7.1	"Bötesförvandlingen II"	26
5	Meddelade prövningstillstånd som inväntar avgörande	27
5.1	Rubricering av olaga hot	27
5.2	Sexuellt övergrepp	27
5.3	Sexuellt ofredande	27
5.4	Rubricering av våld mot tjänsteman	27

5.5	Brukande av osann urkund (körkortsunderlag)	28
5.6	Penningtvättsbrott.....	28
5.7	Låneförbudet enligt aktiebolagslagen.....	28
5.8	Insiderbrott.....	28
5.9	Tillgrepp av fortskaffningsmedel	28
5.10	Somnambulism (grovt rattfylleri).....	29
5.11	Avvisning av anslutningsöverklagande	29
5.12	Materiell processledning	29
5.13	Bevisbeslag i förhållande till yttrande- och informationsfrihet...	29
5.14	Påföljdsfrågor.....	29

1 Inledning

Riksåklagaren är landets högsta åklagare och ensam allmän åklagare i Högsta domstolen (7 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken).

Högsta domstolen är sista instans bland de allmänna domstolarna och i princip en renodlad prejudikatsinstans. Det krävs prövningstillstånd, även för riksåklagaren, för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande.

Genom att föra lämpliga mål till Högsta domstolen bidrar riksåklagaren till att få fram besked i frågor om den praktiska rättstillämpningen. Utgångspunkten är att verksamheten ska koncentreras till frågor som har betydelse för det operativa åklagararbetet och som är viktiga för att utveckla straffrätten samt för att förverkliga de kriminalpolitiska mål och prioriteringar som riksdag och regering har lagt fram.

Riksåklagaren överklagar varje år ett antal hovrättsdomar och -beslut. Under år 2023 överklagade riksåklagaren 13 domar och beslut. I vissa fall då tilltalade överklagar hovrättens domar eller beslut föreläggs riksåklagaren att svara på överklagandet. Under 2023 lämnade riksåklagaren in 82 sådana svarsskrivelser till Högsta domstolen.

I de fall en begäran om att en förundersökning ska återupptas lämnas in efter att hovrätten har meddelat dom är det riksåklagaren som ska pröva begäran. Under 2023 hanterade riksåklagaren 12 sådana ärenden i mål med brottmålsdomar som inte fått laga kraft.

Riksåklagarens processer i Högsta domstolen hanteras, när det gäller brottmålsdomar som inte fått laga kraft, inom Åklagarmyndighetens rättsavdelning av den s.k. HD-gruppen. Varje år kommer de prejudikat i brottmål som utgör resultatet av riksåklagarens processer under föregående år att redovisas i en rapport.

I denna rapport redovisas 2023 års resultat. I årets rapport redovisas även resultatet för tidsperioden januari–8 mars 2024. Rapporten avslutas med en redogörelse för meddelade prövningstillstånd som för närvarande inväntar avgörande. De ärenden i vilka Högsta domstolen ännu inte tagit ställning i frågan om prövningstillstånd redovisas inte i rapporten.

2 Sammanfattning

Under 2023 och januari–8 mars 2024 har Högsta domstolen gett vägledning eller annars uttalat sig i bl.a. följande frågor som är av betydelse för den operativa åklagarverksamheten.

- Bevisvärdering i indiciemål (se 3.1.1).
- Invändningar om ansvarsfrihet på grund av s.k. klimatnöd samt demonstartions- och yttrandefrihet (se 3.3.1–3.3.3).
- Bedömning av om ett försök ska anses vara otjänligt när vapen byts ut mot attrapper inför tillslag (se 3.4.1).
- En advokats straffrättsliga ansvar för penningstvåtsbrott när han på sin klients begäran har fört över pengar från klientmedelskontot (se 3.5.1).
- Genomsökning på distans när den eftersökta informationen kan vara lagrad i utlandet (se 3.8.1).
- Rättens ansvar för materiell processledning (se 3.10.1 och 4.5.1).
- Hur näringsförbuds längd ska bestämmas (se 3.12.1–3.12.2).
- Rubricering och straffvärde när det gäller det s.k. påskupploppet i Örebro (se 3.13.2).
- Strafflindring vid utredningsmedverkan avseende annans brott (se 3.14.1).
- Orsakssamband inom straffrätten – konkurrerande orsaker till dödsfall i ett mordmål (se 4.1.1).
- Den närmare innebörden av det s.k. frivillighetsrekvisitet vid våldtäkt (se 4.2.1).
- Villkorad häktning innan åtal har väckts (se 4.3.1).

3 HD-avgöranden 2023

3.1 Bevisvärdering i brottmål

3.1.1 "Mordet vid busshållplatsen" (I) och "Årsta torg" (II)

Bevisvärdering i indiciemål om mord och försök till mord (I och II).

Prejudikatfrågan

Bevisprövningen i brottmål.

Vägledning

- Nyansering av betydelsen av "bevisvärderingsmodeller" (se p. 19 i domen).
- Även i situationer där bevisningen uteslutande är indirekt (indicier) kan det samlade värdet av bevisningen vara så starkt att det är ställt utom rimligt tvivel (se p. 20–21 i domen).
- Först ska varje enskilt bevis värderas och därefter ska all bevisning vägas samman – det sammanvägda bevisvärdet av två fristående och samverkande bevis är i princip högre än värdet av varje enskilt bevis (se p. 22–28 i domen).

Den samlade styrkan i bevisningen är beroende av styrkan i varje enskilt bevis, hur många bevis det finns och hur bevisen förhåller sig till varandra, t.ex. om de är fristående och samverkande eller om de utgör olika delar av en kedja med flera olika led.

Det sammanvägda bevisvärdet av två fristående och samverkande bevis är i princip högre än värdet av varje enskilt bevis. När det gäller kedjebevisning är förhållandet ofta det motsatta; ju fler led som ingår desto svagare är bevisningen för slutledet av kedjan.

Det är först vid sammanvägningen av all den bevisning som parterna har åberopat som domstolen kan uttala sig om huruvida åklagaren har presenterat så stark bevisning att det är ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade har begått den åtalade gärningen. Domstolen måste då också pröva betydelsen av alternativa förklaringar

- Utredningens robusthet – en alternativ gärningsperson eller förklaring (se p. 14 i domen).

Domstolen bör överväga alternativa förklaringar inom ramen för vad utredningen ger anledning till och vad som annars framstår som värt att beakta. (...) En alternativ förklaring till det som åklagaren påstår måste framstå som praktiskt möjligt och det ska finnas anledning att räkna med den just i det fall som bevisprövningen avser. Betydelsen av en alternativ förklaring kan i det enskilda fallet vara beroende av hur stark den övriga utredningen till stöd för åtalet är.

- Tillsammans och i samförstånd (se p. 15 i domen).

Det krävs bevisning på individnivå så att man beträffande var och en av de inblandade kan konstatera att de har medverkat i brottets utförande på ett sådant sätt att de är att beakta som medgärningsmän.

- Motivets betydelse som bevis till stöd för åtalet (se p. 30 i domen II).

Om bevisningen visar ett motiv till gärningen kan det ha bevisvärde, framför allt på så sätt att det kan stärka värdet av den övriga bevisning som åberopas till stöd för gärningspåståendet.

Avgörandet

NJA 2023 s. 29

I.

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-5952-21.pdf>

II.

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-2354-22.pdf> Påföljdsfrågor

3.2 Medverkansansvar

3.2.1 "Chauffören och rånförsöket"

En person som körde en annan person till och från en plats där ett försök till rån utfördes bedömdes ha främjat gärningen. Han dömdes som medhjälpare och inte som gärningsman.

Prejudikatfrågan

Skulle den tilltalade dömas som gärningsman eller som medhjälpare?

Avgörandet

NJA 2023 s. 540

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-1598-22.pdf>

3.2.2 "Medhjälparen i Linanäs"

En person som, införstådd med att ett rån skulle begås, följde med till en brottsplats och närvarade under ett rån ansågs genom dessa åtgärder ha psykiskt främjat gärningen (stärkt rånaren i dennes uppsåt att råna målsäganden). Han har dömts för medhjälp till rån.

Prejudikatfrågan

Har den tilltalade främjat brott genom att, införstådd med att ett rån skulle begås, följa med till brottsplatsen och närvara under rånet?

Avgörandet

NJA 2023 s. 177

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-5666-22.pdf>

3.3 Yttrande- och demonstrationsfrihet

3.3.1 "Demonstranten som stannade kvar"

En person som i samband med en demonstration i en affärslokal stannade kvar i lokalen i tio till femton minuter efter det att lokalen stängts för allmänheten, har dömts för olaga intrång. Invändningar om ansvarsfrihet på grund av rätten till demonstrationsfrihet och s.k. klimatnöd har avfärdats.

Prejudikatfrågorna

Vilka lokaler skyddas av straffbestämmelsen om olaga intrång? Hur ska rekvisitet "obehörigen ... stannar kvar" tolkas och tillämpas i en situation där någon stannar kvar i en lokal som varit öppen för allmänheten men som stängts medan personen befinner sig i lokalen? Vid bedömningen aktualiseras bl.a. frågan om vilken betydelse som ska tillmätas sådana fri- och rättigheter som tillkommer demonstranter.

Avgörandet

Dom den 22 december 2023 i mål B 4926-23 (NJA 2023 s. X),

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-4926-23.pdf>

3.3.2 "Anförandet i fullmäktige"

Ett uttalande som har gjorts inom ramen för en debatt i en politisk församling har ansetts inte vara straffbart som hets mot folkgrupp.

Prejudikatfrågan

Vilka är förutsättningarna för straffrättsligt ansvar för hets mot folkgrupp avseende ett uttalande som en ledamot i en politisk församling har gjort under ett sammanträde?

Avgörandet

NJA 2023 s. 246

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-2501-22.pdf>

3.3.3 "Interpellationsdebatten"

En grupp personer som från riksdagens åhörarläktare tillsammans kortvarigt visade sitt missnöje genom att föra oljud i samband med en interpellationsdebatt har dömts för störande av förrättning.

Prejudikatfrågan

Vilka är förutsättningarna för straffrättsligt ansvar vad gäller störande av förrättning eller av allmän sammankomst? Vad utgör en störning genom oljud eller på annat dylikt sätt? I målet aktualiseras även betydelsen av yttrandefrihetsrättsliga aspekter.

Avgörandet

NJA 2023 s. 583

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/nyhetsdokument/b-2381-22.pdf>

3.4 Vapenbrott

3.4.1 "Vapenattrappen"

Polisen hade bytt ut vapen mot en attrapp fyra månader innan en person försökte hämta vapnen. Eftersom fara för vapenbrottets fullbordan var utesluten redan när den tilltalades uppsåt formades var det fråga om ett otjänligt försök som inte är straffbart.

Prejudikatfrågan

Otjänligt försök?

Avgörandet

NJA 2023 s. 393

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-5813-22.pdf>

3.4.2 "Luftrevolvern"

En man friades för innehav av en luftrevolver då den omfattades av ett undantag från kravet på tillstånd för innehav av vapen.

Prejudikatfrågan

Hur är det straffbara området avgränsat vid tillämpning av undantaget från tillståndsplikten för effektbegränsade luftvapen i 2 kap. 1 § andra stycket vapenlagen (1996:67)?

Avgörandet

NJA 2023 s. 81

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-3139-22.pdf>

3.5 God advokatsed och penningtvättsbrott

3.5.1 "Advokatens överföringar"

Två överföringar från klientmedelskontot som en advokat, i enlighet med klientens anvisningar, låtit utföra har ansetts utgöra sådana åtgärder som omfattas av lagen om straff för penningtvättsbrott. Det har inte förelegat någon konflikt med god advokatsed (återredovisningsplikten) eftersom det inte kan krävas att klientmedel återredovisas till någon annan än klienten. Advokaten frikändes, på grund av bristande uppsåt, från ansvar för den första överföringen (grovt penningtvättsbrott) men fälldes till ansvar för den andra överföringen (näringspenningtvätt).

Prejudikatfrågan

Kan en överföring som en advokat enligt klientens anvisningar gör från ett klientmedelskonto utgöra brott enligt lagen om straff för penningtvättsbrott? I målet aktualiserades också frågor om vad som krävs när det gäller den tilltalades uppsåt.

Avgörandet

NJA 2023 s. 708

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-7530-21.pdf>

3.6 Olovlig körning med A-traktor

3.6.1 "A-traktorn som ändrats"

Om en A-traktor ändras så att den inte längre uppfyller de grundläggande villkor som gäller för en A-traktor anses den återigen vara en bil. En förare som inte har den körkortsbehörighet som krävs för bil kan därmed göra sig skyldig till olovlig körning.

Prejudikatfrågan

Vilken behörighet krävs för att köra en personbil som byggts om till och godkännts som A-traktor, när den ändrats så att den inte längre uppfyller alla krav för en A-traktor?

Avgörandet

NJA 2023 s. 509

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/2023-06-08-b-8084-22-dom-inkl.-skiljaktighet.pdf>

3.7 Knivförbudslagen

3.7.1 "Multiverktyget"

Innehav av ett multiverktyg med kniv i en A-traktor på allmän plats har med hänsyn till omständigheterna ansetts befogat. Multiverktyget bedömdes ha ett naturligt användningsområde om det skulle bli problem med A-traktorn och enligt HD hade det inte framkommit några speciella omständigheter som talade för att situationen var sådan att det fanns någon mera påtaglig risk för att kniven i multiverktyget skulle komma att användas som vapen.

Prejudikatfrågan

Befogat innehav?

Avgörandet

Dom den 21 december 2023 i mål B 4808-23 (NJA 2023 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-4808-23.pdf>

3.8 Tvångsmedel

3.8.1 "Den okända lagringsplatsen"

Genomsökning på distans får ske även om den eftersökta informationen kan vara lagrad i utlandet

Prejudikatfrågan

Får genomsökning på distans beslutas även när den information som genomsökningen avser kan vara lagrad i utlandet?

Avgörandet

NJA 2023 s. 231

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/o-5686-22-2023-03-30.pdf>

3.8.2 "Strängnäs Resecentrum"

Enbart det förhållandet att en polis vid genomförande av en kroppsvisitation har möjlighet att se intima delar av den utsatte personens kropp innebär inte att det blir fråga om en kroppsbesiktning.

Predjudikatfrågan

Har den undersökning som en polisman utsatte en person för utgjort en kroppsbesiktning på grund av att undersökningen inneburit att polismannen kunnat se den undersöktes könsorgan?

Avgörandet

NJA 2023 s. 446

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-3674-22.pdf>

3.8.3 "Guldlänken"

Det förhållandet att utvidgat förverkande av en guldlänk ogillades för ett visst brott hindrar inte att guldlänken sedan kan förverkas för ett nytt annat brott.

Prejudikatfrågan

Hindrar en lagkraftvunnen dom, där ett yrkande om utvidgat förverkande av en viss guldlänk avslagits, att det sker en ny prövning om utvidgat förverkande av guldlänken (rättskraft vid utvidgat förverkande)?

Avgörandet

NJA 2023 s. 352

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-3808-22.pdf>

3.8.4 "Förverkandebeslaget av bilen"

När en domstol meddelat en frikännande dom och ogillat ett förverkandeyrkande får det som huvudregel anses uteslutet för en domstol att, efter ett överklagande men före den slutliga prövningen, på nytt besluta om ett förverkandebeslag. Även fråga om proportionalitetsbedömningen vid förverkandebeslag och om möjligheten att besluta om sådant beslag på en ny grund med hänvisning till ett preskriberat brott.

Prejudikatfrågan

Vilka förutsättningar finns det att – efter en frikännande dom – besluta om beslag av ett föremål som skäligen kan antas vara förverkat på grund av brott (förverkandebeslag)? Målet aktualiserar även frågan om proportionalitetsbedömningen vid förverkandebeslag och frågan om förutsättningarna för sådant beslag grundat på ett brott för vilket åtalspreskription inträtt.

Avgörandet

Beslut den 19 december 2023 i mål Ö 3746-23 (NJA 2023 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/o-3746-23.pdf>

3.9 Jurisdiktion

3.9.1 "Den avklippta fotbojan"

En person som åtalades för hindrande av elektronisk övervakning avseende ett utvidgat kontaktförbud hade avlägsnat den elektroniska utrustningen i Norge och därmed hindrat att den elektroniska övervakningen i Sverige kunde fortgå. Den brottsliga effekten ansågs inträffa i Sverige och svensk domstol bedömdes behörig att döma över brottet.

Prejudikatfrågan

Är svensk domstol behörig att döma en tilltalad för hindrande av elektronisk övervakning, när de åtgärder som han har vidtagit för att hindra övervakningen har utförts i Norge?

Avgörandet

Beslut den 8 december 2023 i mål B 5193-22 (NJA 2023 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-5193-22.pdf>

3.9.2 "Den okända lagringsplatsen"

Se avsnitt 3.8.1

3.10 Materiell processledning

3.10.1 "Snippamålet" (avgörandet ej namngivet)

Den tilltalade åtalades för våldtäkt mot barn. Hovrätten fann att det handlande som åklagaren angett i gärningsbeskrivningen var styrkt, men att den sexuella handling som den tilltalade genomfört med målsäganden inte var jämförlig med samlag. Den tilltalade frikändes eftersom åklagaren inte hade yrkat ansvar för något annat brott. Det har stått klart att en alternativ straffbestämmelse (t.ex. sexuellt övergrepp mot barn) kunnat vara tillämplig. Hovrätten har därför ansetts vara skyldig att med parterna ta upp frågan om bestämmelsens tillämplighet och pröva gärningsbeskrivningen mot den (materiell processledning). Hovrättens dom har undanröjts på grund av rättegångsfel.

Frågan i målet

Har rättegångsfel förekommit såvitt avser hovrättens hantering och prövning av alternativa brottsrubriceringar och lagrum inom ramen för gärningsbeskrivningen?

Avgörandet

Beslut den 17 november 2023 i mål B 1937-23 (NJA 2023 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-1937-23.pdf>

(I Hovrätten för Västra Sveriges dom den 6 mars 2024 i mål B 6983-23 dömdes den tilltalade för våldtäkt mot barn i två fall till fängelse i tre år.)

3.11 Samma eller annan gärning

3.11.1 "Promessas bokföring"

Vid bedömning av rättskraftens omfattning har underlåtenhet att upprätta en årsredovisning ansetts inte avse samma gärning som underlåtenhet att löpande bokföra affärshändelser eller att bevara räkenskapsinformation. Det har därför varit möjligt att åtala för bokföringsbrott som bestått i brister i den löpande bokföringen avseende ett visst räkenskapsår trots att den tilltalade tidigare hade lagförts för underlåtenhet att upprätta årsredovisning avseende samma räkenskapsår.

Predjudikatfrågan

Hade den tilltalade dömts för samma gärning som han tidigare strafförelagts för?

Avgörandet

NJA 2023 s. 523

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-8385-22.pdf>

3.11.2 "Mordet i hissen" (I) och "Överskottspåståendet om skytten" (II)

HD har i två avgöranden konstaterat att hovrätten har dömt de tilltalade för andra gärningar än de gärningar som de har åtalats för. Hovrättens domar har därför undanröjts på grund av rättegångsfel.

Frågan i målen

Har hovrätten dömt de tilltalade för en annan gärning än den som de har åtalats för (30 kap. 3 § rättegångsbalken)?

I det *ena fallet* hade tre personer åtalats för mord men hovrätten hade dömt två av dem för medhjälp i stället. Frågan var om det var möjligt trots att gärningsbeskrivningen inte innehöll något om att dessa tilltalade hade främjat brottet eller vad ett sådant främjande skulle ha bestått i.

I det *andra fallet* hade tre personer åtalats för försök till mord som de skulle ha begått tillsammans och i samförstånd. En av dem utpekades som skytt. De två andra åtalades för att ha hjälpt den namngivne skytten. Den utpekade skytten frikändes i hovrätten medan de två andra dömdes för försök till mord. Frågan var om det var möjligt trots att åtalet avsåg att hjälpa just den utpekade personen så att han kunde skjuta, vilket alltså inte ansågs bevisat att han hade gjort.

Avgörandet

NJA 2023 s. 460 I och II

I.

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-7230-22.pdf>

II.

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-7635-22.pdf>

3.11.3 Beslut i plenum om att pröva verkställt (desert) beslut

HD har i plenum beslutat att meddela prövningstillstånd i en fråga om genomsökning på distans (se ansitt 3.8.1) trots att beslutet redan varit verkställt (s.k. desert beslut) eftersom behovet av vägledning från HD i den överklagade frågan bedömdes vara så stort.

Frågan i målet

I HD:s rättspaxis har beslut som har förlorat sin rättsliga eller faktiska betydelse (s.k. deserta beslut) ansetts inte kunna överprövas i högre rätt. Det har därför normalt inte varit möjligt att få ett beslut om tvångsmedel prövat i högre rätt sedan verkställigheten av beslutet väl har avslutats.

För att HD ska ha en reell möjlighet att fullgöra sin uppgift som prejudikatinstans borde det enligt HD i mål där ett meddelat beslut regelmässigt verkställs i nära anslutning till beslutets meddelande (t.ex. genomsökning på distans), finnas ett utrymme för HD att pröva ett överklagande av beslutet trots att beslutet genom den avslutade verkställigheten har förlorat sin omedelbara betydelse.

I det aktuella målet framstod behovet av vägledning från HD som stort och det överklagade och redan verkställda beslutet om genomsökning på distans bedömdes därför kunna prövas av HD. Prövningstillstånd meddelades.

Avgörandet

Beslut den 17 mars 2023 i mål Ö 5886-22

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/o-5686-22.pdf>

3.11.4 Huvudförhandling om mord i den tilltalades utevaro

En huvudförhandling om mord där riksåklagaren hade överklagat hovrättens dom och den tilltalade därmed har var motpart har kunnat avgöras trots att den tilltalade inte varit personligen närvarande.

Se närmare om målet i avsnitt 3.1.1. Bslutet om utevarohantering finns i [bilaga](#) till NJA 2023 s. 29 (I).

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-5952-21.pdf>

3.12 Näringsförbud

3.12.1 "Städbolagen"

Näringsförbuds längd bör avgöras med hänsyn till samtliga relevanta omständigheter i det enskilda fallet. Det finns då anledning att utgå från liknande kriterier som vid en straffvärdebedömning.

Prejudikatfrågan

Hur ska längden på ett näringsförbud på grund av brott bestämmas?

Avgörandet

NJA 2023 s. 731

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/2023-09-20-dom-b-597-23.pdf>

3.12.2 "Det avbrutna näringsförbudet"

När hänsyn ska tas till ett tillfälligt näringsförbud som avbrutits, ska domstolen först bedöma näringsförbudets längd och därefter som huvudregel avräkna tid för det tillfälliga förbudet. Den förbudstid som detta leder till ska anges i domslutet.

Prejudikatfrågan

Hur bör domstolen närmare gå till väga när den vid meddelande av näringsförbud har att ta hänsyn till ett tillfälligt förbud som avbrutits?

Avgörandet

NJA 2023 s. 756

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-3534-23.pdf>

3.13 Rubricering och straffvärde

3.13.1 "Fruktkniven"

Den tilltalade dömdes för att han tagit stryptag på målsäganden och huggit henne med en fruktkniv. Gärningen bedömdes som misshandel av normalgraden. Straffvärdet bedömdes, på grund av gärningens utförande, som högt och ansågs överstiga fängelse i ett år.

Prejudikatfrågan

Ska den misshandelsgärning som den tilltalade hade gjort sig skyldig till gentemot målsäganden bedömas som misshandel av normalgraden eller som grov misshandel?

Avgörandet

NJA 2023 s. 560

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-2659-22.pdf>

3.13.2 "Påskupploppet i Örebro"

Deltagande i påskupploppet i Örebro bedömdes som grovt sabotage mot blåljusverksamhet. De tilltalade ansågs straffrättsligt ansvariga enbart för de delar av händelseförloppet som konkret kunnat kopplas till deras eget agerande. Vid bedömningen av gärningarnas allvar har det emellertid tillmätts stor vikt att de vidtogs i ett sammanhang då även många andra personer angrep polisen. Det samlade straffvärdet för brotten bedömdes vara tre års fängelse för var och en av de tilltalade.

Prejudikatfrågan

Hur ska gärningarna rubriceras och vilket straffvärde har brotten?

Avgörandet

NJA 2023 s. 114

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-6185-22.pdf>

3.14 Påföljdsfrågor

3.14.1 "Glassplittret i väskan"

Straffvärdet av brottsligheten som den tilltalade i målet dömdes för var fem år och sex månader. Den tilltalades medverkan till utredning av annan persons brottslighet som lett till risk för hot mot den tilltalade medförde en strafflindring om ett år och sex månader. Den tilltalade dömdes därför till fängelse i fyra år.

Prejudikatfrågan

Vilken strafflindring ska ges en tilltalad som har lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av någon annans brott och som till följd av uppgiftslämnandet riskerar att bli utsatt för allvarliga brott?

Avgörandet

NJA 2023 s. 265

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-5836-22.pdf>

(Se även "Kronvittnet" NJA 2009 s. 599, "Mordet med brödkniven" NJA 2021 s. 377, "Narkotikadistributören" NJA 2021 s. 525 och "De två narkotikadistributörerna" NJA 2022 s. 1094 (30 % straffnedsättning.)

3.14.2 "Den verkställda skyddstillsynen II"

Påföljdsbestämning och straffmätning när en av tingsrätten utdömd skyddstillsyn till stor del hade verkställts.

Prejudikatfrågan

Har det funnits utrymme att med stöd av 30 kap. 3 § andra stycket brottsbalken döma till fängelse för viss del av brottsligheten och till skyddstillsyn för de övriga brotten? Hur ska påföljden för brottsligheten i så fall bestämmas?

Avgörandet

NJA 2023 s. 323

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-2905-22.pdf>

3.14.3 "Den positiva utvecklingen"

Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med samhällstjänst för brott med ett samlat straffvärde om fängelse i sex månader, trots att det var frågan om återfall och artbrottslighet. Skälet för påföljdsvalet var att en påtaglig förbättring skett av den tilltalades personliga och sociala situation.

Prejudikatfrågan

Var den tilltalades förbättrade personliga och sociala situation tillräckliga skäl för att, trots brottslighetens art och hans tidigare brottslighet, välja en inte frihetsberövande påföljd?

Avgörandet

Dom den 28 december 2023 i mål B 3692-23 (NJA 2023 s. X).

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-3692-22.pdf>

3.14.4 "Den ingripande behandlingsplanen"

Det fanns inget hinder mot att välja en planerad behandling enligt kontraktsvård som påföljd trots att behandlingen framstod som mer ingripande än vad som behövdes för att motsvara det alternativa fängelsestraffet.

Prejudikatfrågan

Utgör det förhållandet att en planerad behandling kan framstå som mer ingripande än det alternativa fängelsestraffet hinder mot att välja behandlingspåföljden?

Avgörandet

Dom den 28 december 2023 i mål B 7392-22 (NJA 2023 s. X).

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-7397-22.pdf>

3.14.5 "Ungdomsövervakning och frihetsberövande"

Frihetsberövande under en sammanhängande tid av minst 24 timmar som skett med anledning av brott som prövats i målet eller som påföljden avser ska normalt avräknas från påföljden ungdomsövervakning med det antal dagar som frihetsberövandet har pågått.

Prejudikatfrågan

Ska ungdomsövervakning anses vara verkställd genom den tid som den tilltalade har varit frihetsberövad och i så fall i vilken utsträckning?

Avgörandet

Dom den 19 december 2023 i mål B 5436-23 (NJA 2023 s. X).

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-5436-23.pdf>

3.14.6 "Fentanylstölden"

En narkossköterska dömdes till sex månaders fängelse för att hon på arbetet stulit och innehaft narkotikaklassade läkemedel. Straffvärdet ansågs uppgå till tio månaders fängelse, men vid straffmätningen beaktades bl.a. att hon förlorat sin anställning och varit underkastad prøvotid enligt patientsäkerhetslagen.

Prejudikatfrågan

Hur ska påföljden bestämmas när den tilltalade till följd av brotten har förlorat sin anställning och varit underkastad prøvotid enligt patientsäkerhetslagen?

Avgörandet

NJA 2023 s. 9

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2023/b-6172-21.pdf>

4 HD-avgöranden januari–8 mars 2024

4.1 Orsakssamband inom straffrätten (mord)

4.1.1 "Dödsorsaken"

Om en tilltalads handlande utgör en av flera möjliga orsaker till den effekt som måste inträda för att ett visst straffbud ska bli tillämpligt är det tillräckligt för straffansvar att det agerande som läggs den tilltalade till last har utgjort en bidragande orsak till följden. Det krävs inte att det har varit den enda orsaken till följden eller att det varit huvudorsaken. Ansvaret för bedömningen av om det finns ett rättsligt relevant orsakssamband ligger alltid på rätten, som för sin bedömning förvisso kan ta hjälp av experter.

Prejudikatfrågan

Hade det våld den tilltalade hade utövat och de skador detta hade medfört orsakat målsägandens död?

Avgörandet

Dom den 16 januari 2024 i mål B 3014-23 (NJA 2024 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2024/b-3014-23.pdf>

4.2 Våldtäkt

4.2.1 Frivillighetsrekvisitet (domen ej namngiven)

En man som förde upp sina fingrar i flickvännens underliv i syfte att kontrollera om hon hade varit otrogen dömdes för våldtäkt. Målsäganden hade vid det aktuella tillfället i och för sig deltagit frivilligt i sexuella handlingar men det innebär inte att andra typer av sexuella handlingar som förekom vid samma tillfälle också skulle anses vara frivilliga. I den mån en viss sexuell handling skiljer sig tydligt från övriga handlingar, kan det finnas skäl att se annorlunda på just den handlingen.

Predjudikatfrågan

Den närmare innebörden av det s.k. frivillighetsrekvisitet?

Avgörandet

Dom den 21 februari 2024 i mål B 6770-22 (NJA 2024 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2024/b-6770-22.pdf>

4.3 Tvångsmedel

4.3.1 "Villkorad häktning"

Villkorad häktning får inte ske innan åtal har väckts.

Prejudikatfrågan

Är det möjligt att besluta om villkorad häktning innan åtal har väckts?

Avgörandet

Beslut den 13 februari i mål Ö 885-24 (NJA 2024 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2024/o-885-24.pdf>

4.4 Utvisning av EES-medborare och retroaktivitetsförbud vid grov kvinnofridskränkning

4.4.1 "Kvinnofridskränkningen och straffskärpningen"

Om ett åtal för grov kvinnofridskränkning omfattar gärningar begångna såväl före som efter en straffskärpning och domstolens bedömning är att gärningarna som begåtts efter straffskärpningen uppfyller förutsättningarna för att bedömas som grov kvinnofridskränkning, hindrar inte retroaktivitetsreglerna att den nya lydelsen med den strängare straffskalan tillämpas på dessa gärningar. Vid bedömningen av straffvärdet får dock inte gärningarna före straffskärpningen bedömas som om de ägt rum efter straffskärpningen.

Grov kvinnofridskränkning har vidare ansetts kunna ligga till grund för utvisning av en EES-medborgare med hänsyn till allmän ordning, förutsatt att EES-medborgarens eget beteende i det enskilda fallet utgör ett verkligt, faktiskt och tillräckligt allvarligt hot mot detta samhällsintresse.

Prejudikatfrågan

Vilken lydelse av brottsbalken respektive utlänningslagens regler om utvisning på grund av brott ska tillämpas när vissa av de brottsliga gärningar som

innefattas i ett grovt kvinnofridsbrott begåtts efter det att lagändringar i respektive lagstiftning trätt i kraft?

Vilka är förutsättningarna för utvisning av en EES-medborgare som gjort sig skyldig till grov kvinnofridskränkning i Sverige?

Avgörandet

Dom den 6 mars 2024 i mål B 6145-23 (NJA 2024 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2024/b-6145-23.pdf>

4.5 Samma eller annan gärning

4.5.1 "Misshandeln vid parkeringsplatsen"

En tolkning av en gärningsbeskrivning får inte leda till att en dom baseras på något för den tilltalade överraskande moment, som han eller hon inte har haft möjlighet att försvara sig emot. När hovrätten har dömt en person för medhjälp till misshandel, utan att det handlande som hovrätten funnit styrkt framgått av gärningsbeskrivningen, har rätten dömt för annan gärning. Den tilltalade har vidare inte av rätten informerats om innebörden av och grunden för det hovrätten dömt honom för. Hovrättens dom har undanröjts på grund av rättegångsfel.

Prejudikatfrågan

Hade hovrätten genom att döma för medhjälp till misshandel gått utanför den ram som gärningsbeskrivningen satt upp? Hade den tilltalade i tid informerats om att ett medhjälpsansvar kunde bli aktuellt, så att han skulle ha kunnat förbereda och anpassa sitt försvar i den delen?

Avgörandet

Beslut den 8 mars 2024 i mål B 1645-23 (NJA 2024 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2024/b-1645-23.pdf>

4.6 Rubricering och straffvärde

4.6.1 "Pianobäraren"

Enbart det förhållandet att en stöld sker i en bostad innebär inte att det tillgripna godset har funnits i målsägandens "omedelbara närhet" enligt kvalifikationsgrunden för grov stöld.

Prejudikatfrågan

Skulle ett tillgrepp ur en bostad som den tilltalade släppts in i av målsäganden bedömas som grov stöld eller som stöld av normalgraden, särskilt med beaktande av kvalifikationsgrunden att det tillgripna godset funnits i målsägandens omedelbara närhet?

Avgörandet

Dom den 4 januari 2024 i mål B 7479-22 (NJA 2024 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2024/b-7974-22.pdf>

4.7 Påföljdsfrågor

4.7.1 "Bötesförvandlingen II"

Böter har omvandlats till fängelse.

Prejudikatfrågan

När kan det av särskilda skäl vara motiverat från allmän synpunkt att förvandla obetalda böter till fängelse och vilken längd ska fängelsestraffet bestämmas till?

Avgörandet

Beslut den 4 januari 2024 i mål B 1058-23 (NJA 2024 s. X)

<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2024/b-1058-23.pdf>

5 Meddelade prövningstillstånd som inväntar avgörande

5.1 Rubricering av olaga hot

Hovrätten har dömt klaganden för bl.a. grovt olaga hot. Enligt hovrätten har gärningen bestått av att klaganden uttalat flera hot om att skada och döda målsäganden och samtidigt riktat en påslagen vinkelslip mot denne. I målet aktualiseras frågan om hur gärningen ska rubriceras och särskilt om ett hot kan anses påtagligen ha förstärkts med hjälp av vapen.

5.2 Sexuellt övergrepp

En person som placerade sin penis mycket nära en sovande/medvetslös persons mun har dömts för sexuellt övergrepp. I målet aktualiseras frågan om en sådan gärning, där någon fysisk beröring inte ägt rum, ska bedömas som ett sexuellt övergrepp. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett avseende händelseförlopp och uppsåt.

(Prövningstillstånd meddelat innan RÅ fick svara och enligt RÅ har det påståtts fysisk beröring i åtalet).

5.3 Sexuellt ofredande

Frågan om vad som krävs för att ett yttrande ska anses ha en sådan tydlig sexuell inriktning eller prägel att det är straffbart som sexuellt ofredande enligt 6 kap 10 § andra stycket brottsbalken.

5.4 Rubricering av våld mot tjänsteman

I samband med ett större bråk mellan två grupperingar har den tilltalade, som anslutit sig till platsen senare, kastat en glasflaska som träffat en polis i huvudet. Tingsrätten dömde den tilltalade för våld mot tjänsteman av normalgraden. Hovrätten har bedömt gärningen som grovt brott. Högsta domstolen har med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett rörande gärningen och den tilltalades uppsåt meddelat prövningstillstånd i fråga om rubricering och påföljd.

5.5 Brukande av osann urkund (körkortsunderlag)

En person beviljades utbyte av sitt ungerska körkort till ett svenskt körkort. Det ungerska körkortet var i sin tur ett utbyte av ett uzbekiskt körkort. Efter att uppgift inkommit om att det uzbekiska körkortet var falskt, återkallades både det svenska och det ungerska körkortet. Hovrätten har dömt personen för brukande av osann urkund vid ansökan om utbyte av det ungerska körkortet och för olovlig körning begången före det att körkortet återkallades. Högsta domstolen har beviljat prövningstillstånd med utgångspunkt i hovrättens bedömning av de faktiska omständigheterna och att personen kände till att han inte hade körkortsbehörighet i Uzbekistan.

5.6 Penningtvättsbrott

Målet gäller penningtvättsbrott och aktualiserar främst frågor om vad som krävs för att bevisa att de medel som flutit in på den tilltalades konton härrör från brott eller brottslig verksamhet.

5.7 Låneförbudet enligt aktiebolagslagen

Fråga om ett uppsåtligt brott mot 21 kap. 1 § aktiebolagslagen (förbudet mot s.k. närståendelån) ska anses vara av sådan art att det finns en presumtion för att bestämma påföljden till fängelse. Prövningstillstånd har meddelats i fråga om påföljd med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett gällande den åtalade gärningen.

5.8 Insiderbrott

Frågan om viss information har utgjort insiderinformation.

5.9 Tillgrepp av fortskaffningsmedel

Klagandena har dömts för tillgrepp av fortskaffningsmedel. Hovrätten har funnit utrett att de tillsammans och i samförstånd olovligen tagit en motorbåt och därefter, utan att motorn varit igång, färdats med båten nedför en älv. I målet aktualiseras frågan om klagandena har brukat båten såsom ett fortskaffningsmedel. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd med utgångspunkt i vad hovrätten har funnit utrett om de faktiska omständigheterna.

5.10 Somnambulism (grovt rattfylleri)

I ett mål om grovt rattfylleri har den tilltalade invänt att han saknade uppsåt till gärningen med hänsyn till att han befann sig i ett s.k. somnambult tillstånd.

5.11 Avvisning av anslutningsöverklagande

Efter att åklagaren överklagat tingsrättens frikännande dom avseende viss åtalspunkt anslutningsöverklagade tilltalad i ansvars- och skadestandsfrågorna avseende annan åtalspunkt. Frågan i målet gäller om tilltalad i sådan situation är behörig att anslutningsöverklaga såvitt avser skadestånd

5.12 Materiell processledning

Klaganden åtalades för grovt vapenbrott och medhjälp till mord. Enligt gärningsbeskrivningarna hade han olovligen innehaft ett vapen respektive främjat ett mord genom att förse gärningsmännen med ett vapen. Tingsrätten dömde honom endast för grovt vapenbrott. Åklagaren överklagade domen och yrkade att hovrätten skulle döma klaganden för medhjälp till mord och skärpa påföljden. Hovrätten har skärpt påföljden för det grova vapenbrottet och vid straffmätningen beaktat klagandens insikt i fråga om syftet med leveransen av vapnet. Målet aktualiserar frågor om ramen för processen i hovrätten och materiell processledning.

5.13 Bevisbeslag i förhållande till yttrande- och informationsfrihet

Frågan om bevisbeslag av journalistiskt material står i strid med skyddet för yttrande- och informationsfriheten.

5.14 Påföljdsfrågor

- Frågan om hänsyn till den tilltalades barn vid påföljdsbestämningen.
- Frågan om det vid bedömningen av om påföljden ska bestämmas till skyddstillsyn med kontraktsvård bör beaktas att den tilltalade har varit frihetsberövad.
- Frågan om det vid påföljdsbestämningen bör tas hänsyn till den tid som en ungdom har varit placerad vid ett särskilt ungdomshem enligt LVU.